

УДК 336.145

Г. В. Осовська,

к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В АПК

Розглянуто класифікацію системи інформації для потреб бюджетування. Виокремлено прогнозування як вихідну умову для побудови системи бюджетів інтеграційного об'єднання АПК

The classification of the information system for budgeting issues has been considered. The forecasting was emphasized as the initial condition for the modelling of system of budgets in the consolidated companies operating in agroindustrial complex

Ключові слова: прогнозування, бюджетування, інтеграційне об'єднання АПК.

Key words: forecasting, budgeting, consolidated companies in the agroindustrial complex.

ВСТУП

Агропромисловий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави. Підвищення ефективності діяльності в агропромисловому комплексі (АПК) країни можливе шляхом створення сприятливих умов, що забезпечать ефективне переведення недосконалої агропромислової мережі на принципово новий рівень розвитку, що задовольняв би вимоги інноваційно-трансформаційного успіху. Значною мірою даний процес забезпечується формуванням інтеграції на різних рівнях. На інтеграційні процеси в економічному механізмі формування відносин АПК звертають увагу в своїх дослідженнях В.Я. Амбросов, В.М. Зимовець, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук та інші.

Посткризове ускладнення виробничої, збутової та інших складових ринкової ситуації функціонування інтегрованих об'єднань АПК вимагає чітко налагодженого механізму взаємодії служб та структурних підрозділів для реалізації стратегічних цілей та тактичних задач. Одним із напрямів виходу із кризи та досягнення стабільності ефективного розвитку об'єднань АПК у конкурентній боротьбі є застосування системи бюджетування, елементами якої є сучасні методи організації управління та новітні інформаційні технології. Використання бюджетного управління діяльності інтегрованих об'єднань АПК дозволить охопити підприємства всіх рівнів та реально забезпечить їх взаємопов'язаний, пропорційний, ефективний розвиток у межах загальної виробничо-господарської системи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідженні проблем теорії і практики, організації та впровадження бюджетування належить зарубіжним вченим: Джай К. Шиму та Джойлу Г. Сігелу, К. Друрі, Е. Майерсу та іншим, що зумовлено широким використанням бюджетування у практиці управління західних фірм. У науковій російській літературі роль, принципи та практичні аспекти бюджетування відображені в працях таких відомих вчених, як І.А. Бланк, А.Д. Шеремет, В.Є. Хруцький, Т.В. Сизова, В.В. Гамаюнов, К.В. Щиборщ. Серед українських провідних фахівців питанням організації та функціонування бюджетування присвячені дослідження таких науковців, як: С.В. Білобловський, Т.Г. Бень, С.Ф. Голов, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, С.В. Онищенко, В.П. Савчук, О.О. Терещенко. При цьому, до сьогоденного часу у зв'язку з відсутністю теоретико-методичних розробок та практичних напрацювань тема впровадження та функціонування бюджетування на підприємствах АПК, у тому числі й в інтегрованих об'єднаннях, у вітчизняній економічній літературі широко не висвітлена. Це обґрунтовує необхідність дослідження застосування інструментів системи бюджетування в організаційно-економічному механізмі функціонування агроформувань. Перш за все, наукового осмислення потребує інформаційне забезпечення прийняття бюджетних рішень на підприємствах в межах інтегрованого об'єднання АПК.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Розробка теоретичних аспектів інформаційного забезпечення бюджетування та визна-

чення ролі прогнозування як вихідної умови для побудови системи бюджетів підприємств агропромислового комплексу.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційне забезпечення — це процес задоволення потреб користувачів у інформації, необхідній для прийняття рішення. Для здійснення процесу інформаційного забезпечення необхідна наявність інформаційної системи.

На структурному рівні вона є сукупністю елементів технічної, управлінської підтримки і системи інформації. Система інформації складається з інформаційних джерел (зовнішніх і внутрішніх), банків і баз даних, моделей і методів прийняття рішення [2, с. 28].

Проектування і управління побудовою інформаційної системи для цілей системи бюджетування на підприємствах інтегрованих об'єднань АПК, яка містить великий масив даних різного призначення, вимагає розробки класифікації, що відображає різні ознаки і характеристики об'єктів системи бюджетування. Узагальнення класифікаційних ознак системи інформації для потреб бюджетування представлено на рис. 1.

Запропонована класифікація включає наступні характеристики.

1. За місцем виникнення: вхідна і вихідна інформація.

Вхідна інформація надходить в систему ззовні, вихідна інформація надходить із однієї системи управління в іншу. Одна і та ж інформація може вважатися вхідною для одного підприємства АПК і вихідною для іншого. Суб'єктами інтеграційних утворень в АПК є: сільськогосподарські організації; підприємства перероблення сільськогосподарської сировини; підприємства торгівлі; підприємства, що надають послуги учасникам інтеграційного утворення; фінансові структури; інші суб'єкти господарювання. В якості вхідної для підприємства перероблення сільськогосподарської сировини використовується інформація із сільськогосподарських організацій (бюджет матеріально-технічного забезпечення), ця ж інформація є вихідною для сільськогосподарських організацій (бюджет продажу).

Порядок внутрішнього і зовнішнього документообігу закріплюється в бюджетному положенні інтеграційного об'єднання АПК, положеннях про ЦФВ тощо.

2. За періодичністю або стабільністю виникнення: постійна, змінна, епізодична. Постійна

Рис. 1. Класифікація системи інформації для потреб бюджетування підприємств АПК

відображає тривалий час незмінні характеристики: місяця, цілі, елементи організаційної структури та інше. Змінна інформація показує фактичні кількісні і якісні характеристики системи бюджетів у динаміці в розрізі окремих підприємств, структурних підрозділів. Епізодична інформація формується за необхідності.

3. За обсягом сприйняття: релевантна, прийнята до уваги, використана інформація, інформація Каландри, плутана і бюрократична.

До релевантної інформації відноситься вся інформація, що безпосередньо стосується і є важливою для системи бюджетування. До інформації, взятої до уваги, слід віднести інформацію, доступну та сприйняту особами, що ухвалюють рішення. Релевантна інформація, яка не взята до уваги, позначається як "інформація Касандри". Плутаною називається інформація, прийнята до уваги, але вона не стосується даної проблеми. В інформаційній системі інтеграційного об'єднання АПК може циркулювати значно більше інформації, ніж це необхідно для ухвалення рішення — таку інформацію прийнято називати бюрократичною.

Даний класифікаційний поділ дозволяє поглянути на інформацію з позиції її надлишку. Дослідження, проведені різними авторами, свідчать про те, що в реальній дійсності наявним є не нестача, а надлишок інформації, що робить систему бюджетування в деяких випадках занадто бюрократичною.

4. За механізмом впливу на адаптивні дії підприємства: довідкова, рекомендаційна, нормативна, сигнальна, регулююча.

Довідкова інформація має допоміжний характер й існує у вигляді довідників з технічних стандартів, тарифів, цін тощо. Вона має інформаційну спрямованість і використовується під час розробки системи бюджетів різних підприємств. Рекомендаційна інформація формується в результаті досліджень зовнішнього середовища, за результатами поточного аналізу виконання систе-

Рис. 2. Прогнозування розвитку інтеграційного об'єднання АПК

ми бюджетів тощо. Рекомендаційна інформація створює поле для ухвалення управлінських рішень. Нормативна інформація включає законодавчо встановлені обмеження і норми, які є обов'язковими для виконання. Сигнальна інформація виникає в ході прояву відхилень фактичних даних від запланованих. Регулююча інформація відображає заходи, мета яких полягає в усуненні причин відхилень.

5. За рівнем корпоративної ієрархії виділяють наступну інформаційну піраміду: інформація для вищого керівництва, інформація для керівників центрів відповідальності, інформація для фахівців та працівників.

Ефективність системи інформаційного забезпечення бюджетування залежить від ступеня інформаційної проникності окремих шарів управлінської піраміди і характеру інформаційного обміну між ними. На думку автора, дана ознака класифікації є ключовою при проектуванні інформаційних систем управління інтеграційного об'єднання, а існуюче групування вимагає подальшого розвитку.

6. За стадією ухвалення рішення в межах інтеграційного об'єднання АПК розрізняють інформацію для бюджетного планування, організації, мотивації та контролю.

На стадії бюджетного планування використовується інформація, необхідна для постановки цілей, розробки альтернатив і вибору варіанта управлінського рішення. Організаційна інформація використовується на стадії виконання бюджетів і сприяє узгодженню ресурсів підприємств у часі й просторі. Інформація для контролю та мотивації необхідна на стадії оцінки ухвалених рішень та на стадії за-

стосування стимулів для ефективного виконання бюджетних показників.

Важливою складовою інформаційного забезпечення бюджетування в інтеграційних об'єднаннях АПК є прогноз розвитку. Основні процедури прогнозування розвитку об'єкта управління можна узагальнити у вигляді наступної послідовності етапів (рис. 2).

Перший етап прогнозування розвитку інтеграційного об'єднання АПК передбачає передпрогнозу орієнтацію — уточнюють завдання прогнозу відповідно до місії, цілей та стратегії; формують робочі гіпотези, періоди, визначають засоби і, таким чином, структурують процес організації прогнозування. Головним є аналіз об'єкта прогнозування (перелік підприємств, виділені ЦФВ, бізнес-процеси, проекти), опис якого починається при формуванні завдання на прогноз. Опис містить відомості про найзагальніші показники об'єкта. На цьому етапі визначальним є досвід фахівців у конкретизації стратегічних цілей для тактичного періоду.

Другим етапом є побудова вхідної базової моделі прогнозованого об'єкта засобами системного аналізу. Для розкриття суті даного етапу скористаємось моделлю системи фінансового прогнозування (СФП) [3, с. 66]. Запропонована СФП та її функціональні підсистеми базуються на комплексах інформаційного, технічного, програмного забезпечення, що в сукупності становлять ресурсний потенціал системи.

Структура системи фінансового прогнозування є результатом розподілу відповідних ресурсів між функціональними підсистемами другого й третього ієрархічних рівнів. Цілі третього порядку зумовлені пошуком пріоритетів системи фінансового прогнозування або варіантами реалізації потенціалу: дослідження когерентності впливу екзогенних та ендогенних факторів ризику й невизначеності, дослідження фінансових можливостей реалізації цілей підприємства та сценарне проектування фінансових рішень (рис. 3).

Третій етап передбачає збір даних прогнозного тла та перевірку їх достовірності. Прогнозне тло — це сукупність зовнішніх щодо об'єкта прогнозування умов, істотних для прогнозування. Наприклад, прогнозування обсягів реалізації базуються на даних про ринок: конкурентів, постачальників, споживачів, інфраструктуру ділових відносин інтеграційного об'єднання в АПК тощо.

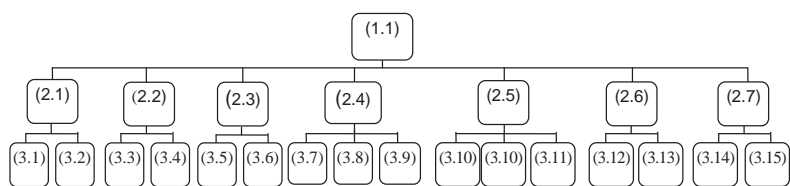
Четвертий етап передбачає підбір методів прогнозування та побудову на їх основі серії гіпотетичних пошукових моделей. Змістом пошукового прогнозу є визначення можливих станів об'єкта прогнозування в майбутньому.

Наступний етап прогнозування розвитку об'єкта управління полягає в оцінці вірогідності, точності, обґрунтованості (верифікації) прогнозу. Вірогідність прогнозу перевіряють експертним методом. Далі керівництво аналізує вироблені прогнози і рекомендації та затверджує кінцеві прогнозні документи, що є інформаційною основою для формування системи бюджетів інтеграційного об'єднання АПК.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що якість бюджетного управління об'єднань підприємств у АПК значною мірою залежить від інформаційного забезпечення. Система інформації повинна бути зрозумілою, доцільною, надійною, порівняною, своєчасною тощо. Співвідношення між різними якісними характеристиками повинне відповідати загальній меті — задоволенню інформаційних потреб всіх учасників інтеграційного об'єднання. З метою підвищення ефективності інформаційного забезпечення доцільно використовувати детально розроблені прогнози розвитку підприємств в АПК.

У перспективі доцільно дослідити механізми використання зовнішнього інформаційного забезпечення при формуванні прогнозів розвитку інтеграційних угруповань у межах регіонального АПК, наприклад, систему МАРС (Monitoring Agricultural Resources). МАРС — система прогнозування врожайності на основі даних дистанційних вимірів, метеорологічних спостережень, моделювання агрометеорології та статистичного аналізу. Використання системи МАРС в Європейському Союзі (ЄС) координує дослідницький центр Генерального директора з сільського господарства і розвитку сільськогосподарської місцевості. У 2011 р. ЄС фінансує впровадження системи прогнозування врожайності і в Україні на підтримку проекту "Виконання Україною зобов'язань відносно членства у ВТО і реалізації європейської політики добросусідства в сільському секторі (секторний підхід)". Експлуатація системи врожайності МАРС буде здійснюватись в шести областях України — Київській, Вінницькій, Кіровоградській, Донецькій, Херсонській, а також Жито-

(1.1) — впровадження системи фінансового прогнозування (СФП); (2.1—2.7) — функціональні підсистеми;

(2.1) — планування господарської діяльності; (2.2) — аналіз фінансового стану; (2.3) — організація фінансово-господарської діяльності; (2.4) — контроль за виконанням фінансових рішень; (2.5) — фінансова координація програм; (2.6) — облік фінансових результатів виконання рішень; (2.7) — регулювання фінансово-господарської діяльності; (3.1) — моніторинг значень основних фінансових показників з метою забезпечення відповідності результатів стратегічним цілям підприємства; (3.2) — складання та розробка оперативних і поточних фінансових планів; (3.3) — аналіз поточного фінансового стану з метою прогнозування результатів діяльності підприємства та обґрунтування фінансової стратегії; (3.4) — аналіз і оцінка зовнішнього середовища підприємства; кількісна оцінка факторів ризику і невизначеності; (3.5) — залучення необхідних ресурсів і реалізація схем фінансування, що забезпечують мінімальну вартість авансованого капіталу; (3.6) — інформаційне й методичне забезпечення фінансового планування та прогнозування в підприємстві; (3.7) — координація й здійснення фінансового контролю за основною діяльністю згідно з фінансовою стратегією; (3.8) — контроль відхилень фактичних показників від показників фінансового плану та виявлення причин; (3.9) — контроль за дотриманням вимог законодавства та виконанням юридичних зобов'язань; (3.10) — розробка проектів стратегій фінансової діяльності підприємства; (3.11) — узгодження стратегічних і тактичних фінансових планів підприємства; (3.12) — інформаційне забезпечення контролю за реалізацією фінансової стратегії підприємства; (3.13) — облік факторів відхилення прогнозних фінансових параметрів від цільових; (3.14) — забезпечення інтегрованої системи звітів, що об'єктивно та повно відображають результати діяльності підприємства; (3.15) — генерація сценаріїв перспективного розвитку фінансової діяльності підприємства; (3.16) — коригування, ув'язування і конкретизація поточних та оперативних фінансових планів згідно з фінансовою стратегією підприємства.

Рис. 3. Дерево цілей фінансового прогнозування в системі інформаційного забезпечення

мирській [5]. Застосування при прогнозуванні системи МАРС дозволить покращити визначення площ посівів і прогнозування врожаю, потенційних надлишків зернових та інших культур, а також забезпечить підвищення ефективності торгівельної політики в цілому по АПК.

Літератури:

1. Амбросов В.Я. Механізми ефективного функціонування агроформувань / В.Я. Амбросов, Т.Г. Мареніч // Економіка України. — 2006. — № 6. — С. 60—66.
2. Безбородова Т.В. Структурно-морфологічна модель системи інформаційного забезпечення процесу управління // Економіка та держава. — 2007. — № 4. — С. 27—29.
3. Соловйова Н.І. Концептуальна модель системи фінансового прогнозування в агропідприємствах // Економіка АПК. — 2008. — № 1. — С. 64—71.
4. Осовська Г.В. Менеджмент організацій: підручник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. — К.: Кондор, 2009. — 680 с.
5. Офіційний сайт інформаційно-аналітичного агентства "АПК-Інформ" [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/>